

УДК 342.51

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-588-603](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-588-603)

Сергієнко Наталія Артурівна доктор юридичних наук, професор кафедри публічного права Факультету права та міжнародних відносин, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (66) 800-80-67, <https://orcid.org/0000-0002-6681-5961>

Бабяк Максим Олегович студент Факультету права та міжнародних відносин, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (095) 431-91-14, <https://orcid.org/0000-0002-4246-9734>

ПЕРЕВІРКА ДОКУМЕНТІВ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОСОБАМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Анотація. У статті проаналізовано правові аспекти перевірки у громадян документів, що посвідчують особу та громадянство чи спеціальний статус (надалі – документів), в умовах воєнного стану в Україні. Особлива увага приділена визначенню меж повноважень посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування щодо перевірки документів у громадян, а також порядку їх дій за таких перевірок, передбачених чинним законодавством. Окремо акцентовано увагу на проблемах, пов'язаних із недоліками нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин, недостатньою обізнаністю посадових осіб та громадян щодо своїх прав та обов'язків, а також недостатньою координацією між органами, уповноваженими на здійснення перевірок документів.

У статті основна увага приділена нормам вітчизняного законодавства, якими регулюється порядок здійснення перевірок документів, з врахуванням положень актів судової влади – зокрема Конституційного Суду України, Верховного Суду, практики Європейського суду з прав людини. В статті надано практичні рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства для забезпечення балансу між гарантуванням прав громадян та захистом національної безпеки.

У результаті дослідження зроблено висновки щодо необхідності вдосконалення законодавчої бази України, зокрема шляхом запровадження чітких механізмів контролю за дотриманням законності в діях посадових осіб при перевірці документів у громадян. Акцентовано увагу на важливості комплексного підходу до розв'язання проблем, що виникають під час перевірки документів, з урахуванням специфіки правових відносин у період воєнного стану.

Окрім цього, результати дослідження мають прикладне значення для правозастосовної практики, зокрема в діяльності правоохоронних органів,

військових адміністрацій та інших суб'єктів, залучених до забезпечення правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: перевірка документів, права громадян, воєнний стан, законодавче регулювання, повноваження посадових осіб, національна безпека.

Sergiienko Nataliia Arturivna Doctor of Law Science, Professor at the Department of Public Law at The Faculty of Law and International Relationships, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, tel.: (066) 800-80-67, <https://orcid.org/0000-0002-6681-5961>

Babiak Maksym Olehovych Student of the Faculty of Law and International Relationships, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-4246-9734>

VERIFICATION OF DOCUMENTS BY AUTHORIZED PERSONS DURING MARTIAL LAW: A PRACTICAL DIMENSION

Abstract. The article examines the legal aspects of document verification by authorized officials during martial law in Ukraine, focusing on identity documents and those confirming citizenship or special status (hereinafter referred to as "documents"). Special attention is paid to delineating the authority of officials of state and local governments in conducting document checks and the procedures established by current legislation for such actions. The study highlights issues related to gaps in legal regulation, insufficient awareness of officials and citizens about their rights and responsibilities, and inadequate coordination among bodies authorized to verify documents.

The article emphasizes the provisions of national legislation regulating the procedure for document verification, taking into account rulings of judicial authorities, including the Constitutional Court of Ukraine, the Supreme Court, and the case law of the European Court of Human Rights. Practical recommendations are offered to improve national legislation to strike a balance between safeguarding citizens' rights and ensuring national security.

The study concludes that the legislative framework in Ukraine requires refinement, particularly through the introduction of clear mechanisms for monitoring the legality of officials' actions during document verification. It underscores the importance of a comprehensive approach to addressing issues arising in document verification, with consideration of the specific legal relationships during martial law.

Furthermore, the research findings hold practical value for law enforcement agencies, military administrations, and other entities involved in ensuring the legal regime of martial law.

Keywords: document verification, citizens' rights, martial law, legislative regulation, officials' authority, national security.

Постановка проблеми. В умовах дії воєнного стану в Україні набуло особливої важливості питання перевірки документів, що посвідчують особу та громадянство чи спеціальний статус. Такі перевірки спрямовані на забезпечення національної безпеки, громадського порядку та дотримання правового режиму воєнного стану.

Законодавство України передбачає чіткий перелік підстав, за яких здійснюється така перевірка, однак на практиці ця процедура часто супроводжується зловживаннями з боку посадових осіб, недотриманням встановлених законодавством процедур або перевищенням повноважень. Це створює ризик порушення прав громадян, знижує рівень довіри до органів державної влади та може призводити до соціальної напруги.

Складність проблеми полягає також у достатньо розгалуженій нормативно-правовій базі, яка регулює порядок перевірки документів. Водночас, громадяни також нерідко залишаються необізнаними щодо своїх прав і обов'язків у ситуаціях перевірки в них документів, що ускладнює захист їхніх прав та інтересів.

Таким чином, актуальність проблеми полягає у необхідності забезпечення балансу між гарантуванням прав громадян та виконанням державою своїх функцій із захисту національної безпеки. Вирішення цієї проблеми вимагає як вдосконалення нормативного регулювання, так і підвищення правової культури як посадових осіб, так і громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання функціонування різних суб'єктів публічної адміністрації, специфіка здійснення ними своїх повноважень, зокрема і в період воєнного стану, проблематика реалізації прав громадянами у правовідносинах з суб'єктами публічної адміністрації, зокрема й в період воєнного стану, була предметом наукових пошуків різних науковців-юристів. Зокрема, питання правового регулювання запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму пересування під час дії воєнного стану були предметом наукових пошуків Комісарова О. Г. та Ілюхи Р. М. (див. Комісаров О. Г. та Ілюха Р. М. Впровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму пересування під час дії воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 2. С. 252-256). Питання щодо поняття, структури та особливостей адміністративно-правового статусу військових формувань України під час особливого періоду розглядалися Вернигорою В. В. (див. Вернигора В. В. Поняття, структура та особливості адміністративно-правового статусу військових формувань України під час особливого періоду. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. № 4. С. 97-102.). Питання щодо перевірки документів, огляду речей, транспортних засобів, житла громадян як

заходів правового режиму воєнного стану, які впливають на адміністративно-правовий статус громадян розглядалися Коренцовим О.І. (див. Коренцов О. І. перевірка документів, огляд речей, транспортних засобів, житла громадян, як заходи правового режиму воєнного стану, які впливають на адміністративно-правовий статус громадян. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 95-річчю від дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. За науковою редакцією: Александра Енглера-Якуб'як, Олена Коваленко, Пьотр Якуб'як. 29 березня 2024 року. м. Харків. С. 562-565). Практичні аспекти сфери перевірки документів в осіб в період військового стану були предметом аналітики співавтора цього наукового дослідження ще у 2022 р. (Наталія Сергієнко. Перевірка документів осіб в період військового стану – пояснює адвокат. Pravo.ua. 09.04.2022 12:35. Електронний ресурс. URL: <https://pravo.ua/reverirka-dokumentiv-osib-v-period-viiskovoho-stanu-poiasniuie-advokat/>). Між тим, законодавство часто змінюється, так само як мінливою є практика застосування його норм, тож виникає потреба нового, зокрема, й наукового, осмислення питань, яких вже так чи інакше торкалися різні автори в своїх наукових напрацюваннях.

Мета статті – аналіз правових підстав та порядку перевірки документів, що посвідчують особу та громадянство в Україні в умовах воєнного стану, а також підвищення правової обізнаності уповноважених осіб щодо їх прав та обов'язків під час здійснення таких перевірок. Матеріал спрямований на мінімізацію випадків зловживання правами або невиконання обов'язків з боку посадових осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування, а також на забезпечення законності дій усіх сторін відповідно до чинного законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Питання перевірки документів, що посвідчують особу та громадянство України чи спеціальний статус особи (надалі – документи, що посвідчують особу) набуло значної актуальності у зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану в Україні 24.02.2024 Указом Президента України № 64/2022. Іноді громадяни не знають, що як до введення воєнного стану, так і після цього, підстави для перевірки документів, що посвідчують особу, є чітко визначеними та вичерпними.

Частина 2 статті 19 Конституції України зобов'язує органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 19 жовтня 2023 року по справі № 9901/43/21 відзначила, що вказана норма Основного Закону означає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний діяти лише на виконання закону, за умов і обставин, визначених ним, вчиняти дії, не виходячи за межі

прав та обов'язків, дотримуватися встановленої законом процедури, обирати лише встановлені законодавством України способи правомірної поведінки під час реалізації своїх владних повноважень. При цьому, вжите законодавцем формулювання «на підставі» означає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний діяти на виконання закону, за умов та обставин, визначених ним. «У межах повноважень» означає, що суб'єкт владних повноважень повинен приймати рішення та вчиняти дії відповідно до встановлених законом повноважень, не перевищуючи їх. «У спосіб» означає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний дотримуватися встановленої законом процедури і форми прийняття рішення або вчинення дії і повинен обирати лише визначені законом засоби [2].

В основу положень Конвенції, які допускають можливість обмеження прав і свобод особи відповідно до закону, покладена концепція «закону», що знайшла свій розвиток у практиці Європейського суду з прав людини [3, с. 17].

Перед тим, як перейти до власне розгляду питання про визначення осіб, що уповноважені здійснювати перевірку документів, необхідно визначити перелік документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України. Так, цей перелік встановлений у статті 5 Закону України «Про громадянство України» [4]. Стосовно документів, що посвідчують особу та підтверджують спеціальний статус, то слід звернутись до статті 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [5]. У попередньо згаданому Законі України міститься аналогічний поділ на документи, що посвідчують особу та громадянство України, згідно з їх функціональним призначенням, що й у Законі України «Про громадянство України».

Звернімо увагу на перелік осіб, що можуть перевіряти документи. Так, існує вичерпний перелік уповноважених державою осіб, яким надано право на перевірку документів, що посвідчують особу та громадянство України чи спеціальний статус.

За змістом пункту 7 частини 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану перевіряти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу

(у разі її утворення) та якій надано повноваження, зокрема, але не виключно, на визначення осіб, що мають права перевіряти документи.

Стосовно переліку органів військового управління, то це питання врегульовано наказом Міністерства оборони України від 20.05.2016 № 270 «Про затвердження переліків органів військового управління, в яких передбачено посади державної служби» [10]. Окрім того, перелік органів військового командування та військових адміністрацій вказаний у статтях 3 та 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Таким чином проілюстровується, що навіть за наявності підстав, особи мають бути уповноважені на здійснення перевірки документів у зазначеному законодавством порядку.

Тематика нашого дослідження передбачає визначення переліку підстав для перевірки документів, що посвідчують особу та громадянство України чи спеціальний статус, зокрема й у аспекті балансу між національною безпекою та забезпеченням прав громадян.

У Постанові КМУ № 1456 визначено наступні підстави, коли уповноважена особа має право вимагати в особи пред'явлення нею документів:

1. Якщо особа має зовнішні ознаки, схожі на ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи.

На сьогоднішній день чинне законодавство України передбачає поняття розшуку у кримінальному провадженні. Підстави для перебування особи в розшуку регламентовано в статті 281 КПК України [12]. У цій ситуації, перед тим, як пред'явити документи, особа, як видається, має право запитати в уповноважених осіб про номер кримінального провадження, дату та номер постанови, на підставі якої особу оголошено в розшук, а також інформацію про посадову особу, що винесла таку постанову, орієнтування на розшук.

Розповсюдженим явищем станом на зараз є звернення органів територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки до органів Національної поліції про доставлення осіб, що вчинили адміністративні правопорушення, передбачені статтями 210, 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Вказане регламентується частиною 5 статті 24 Закону України «Про Національну поліцію» [13], пунктом 9 постанови Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154 «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» [14], пунктами 56, 79 постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 № 1487 «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» [15]. У цьому випадку, як видається, особа має право дізнатись: який ТЦК та СП звернувся до органів НП, дату звернення, іншу інформацію (орієнтування в планшеті), що підтверджує те, що дійсно існує таке звернення про доставлення.

Варто зазначити, що може бути розшук в рамках виконавчого провадження. Вказане врегульовано, зокрема, але не виключно, статтею 36 Закону

України «Про виконавче провадження» [16]. В цьому випадку суд за зверненням виконавця постановляє ухвалу про розшук боржника (фізичної особи) або дитини. В такому випадку, як видається, особа має право дізнатись в уповноважених осіб про існування судового рішення, яким її оголошено в розшук, зокрема, яким судом, коли та в якій справі це судове рішення ухвалено.

Що стосується особи, зниклої безвісти, то вказана інформація має міститись в Єдиному реєстрі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, що затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України 29 серпня 2022 року № 535 [17]. Перед пред'явленням документа, що посвідчує особу, людина має право на підтвердження цієї інформації.

2. Якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення.

У такому разі існує такий варіант, що особа вже вчинила правопорушення, або ж, наприклад, іде зі зброєю, щоб вчинити правопорушення (це як приклад). Проте, якщо особа пересувається по вулиці, а уповноважена особа посилається на цей абзац як на підставу для перевірки документів, то людина має право знати яке саме правопорушення було вчинено або існує намір вчинення: частина статті, стаття, посилання на норму права, що містить диспозицію правопорушення.

3. Якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом.

Чинне законодавство України не містить визначення території чи об'єкту зі спеціальним режимом, проте крізь призму статті 9 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [18], статті 8 Закону України «Про державну таємницю» [19] можливо дійти до висновку, що це територія або об'єкти, які віднесені до особливого (спеціального) режиму охорони, допуску, проходу осіб. Слід зазначити, що перелік є досить значним, а тому з ним варто ознайомитись. Окрім того, у Постанові № 1455 наведено термін особливого режиму - комплекс заходів, які здійснюються в Україні або її окремих місцевостях, де введено воєнний стан з метою недопущення несанкціонованого переміщення громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів.

Водночас, розповсюдженням явищем сьогодення є існування блокпостів. Щодо правового регулювання, то пункт 6 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає такий захід правового режиму воєнного стану як встановлення порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів.

Таким порядком є Постанова КМУ № 1455, з аналізу якої, зокрема, пункту 3, вбачається, що блокпост – посилений контрольно-пропускний пункт, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на

вході/виході (в'їзді/виїзді) на територію/з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону), на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Таким чином, якщо існує відповідне рішення про встановлення блокування, то такий об'єкт відноситься до режимного.

4. Якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, об'єкт яких обмежений або заборонений або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином не можливо.

Якщо особа вважає цю обставину необґрунтованою, то остання, як видається, має право вимагати здійснювати відеозйомку уповноваженими особами в установленому порядку (або попередити про здійснення зйомки самим/самою з метою недопущення створення ситуації, що такі речі їй можуть бути підкинута, «раптом знайдені»), залучити понятих. Окрім того, особа не позбавлена права попередити, що в разі відсутності цих предметів, остання звернеться зі скаргою на такі безпідставні підозри.

5. Якщо особа перебуває в місці вчинення кримінального, адміністративного правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події. Ця підстава не потребує додаткових коментарів.

6. Якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

У цьому випадку слід звернутись до пунктів 2 та 4, що були описані вище.

7. Порушення особою відповідних заборон, введених на території, де запроваджено правовий режим воєнного стану.

Вказана підстава втілюється з пункту 5 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в якій йде мова про комендантську годину, тобто заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень.

Таким чином, Постанова КМУ № 1456 передбачає 7 підстав для перевірки документів, що посвідчують особу та громадянство України чи спеціальний статус, які мають бути обґрунтованими самі по собі, а тим більше, роз'ясненні за проханням (вимогою) особи, в якій здійснюється перевірка документів, адже за змістом частини 1 статті 19 Основного Закону ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством – на цьому має ґрунтуватись правовий порядок в Україні.

Задля унеможливлення свавільного обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, Конституційний Суд України у Рішенні від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 задекларував вимоги, яким має відповідати таке обмеження, зокрема: воно має ставити легітимну мету; бути зумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційним та обґрунтованим; у разі обмеження права законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію відповідного права, і не порушувати його сутнісний зміст [20].

Цікавим є те, що частина 1 статті 32 Закону України «Про Національну поліцію» містить аналогічний перелік підстав щодо перевірки документів, за деякими виключеннями, як-от: в пункті 1 статті додано положення про самовільне залишення місця для утримання військовополонених; в пункті 3 – додано положення про місце здійснення спеціального поліцейського контролю; пункт 7 – відсутній.

Законом України № 3633-ІХ від 11.04.2024 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» [21] статтю 32 Закону України «Про національну поліцію» було доповнено частиною другою, відповідно до якої, у період дії воєнного стану та/або під час мобілізації (крім цільової) поліцейський має право вимагати в особи чоловічої статі віком від 18 до 60 років пред'явлення нею військово-облікового документа разом з документом, що посвідчує особу, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах.

Тобто, законодавець наділив правом поліцейських, за наявності обґрунтованої підстави, визначеної в частині 1 статті 32 цього Закону України, вимагати пред'явити військово-обліковий документ, враховуючи таке:

1. Вимагатись до пред'явлення може військово-обліковий документ разом з документом, що посвідчує особу.
2. Вказане має місце в період дії воєнного стану та/або проведення мобілізації (крім цільової).
3. Документ вимагається до пред'явлення в особи чоловічої статі.
4. Вік особи чоловічої статі має бути від 18 до 60 років.
5. Пред'явлення документів має здійснюватись у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах.

На практиці мають місце ситуації, що поліцейські називають частиною 2 статті 32 цього Закону України як окрему підставу для пред'явлення військово-облікового документа разом з документом, що посвідчує особу. Але, по перше, підстави, за яких поліцейські мають право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи чітко передбачені в частині першій

статті 32 Закону України «Про Національну поліцію». Окрім того, якщо приписи частини другої статті 32 Закону України «Про Національну поліцію» вважати самодостатньою підставою для вимоги про пред'явлення військово-облікового документа разом з документом, що посвідчує особу, то визначати вік особи чоловічої статі, в якій вимагають пред'явити такі документи, доведеться, хіба що «на око». По-друге, військово-обліковий документ відсутній у вичерпному переліку статті 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [5], що містить перелік документів, що посвідчує особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус. Вказане є логічним, оскільки військово-обліковий документ є документом, що визначає належність його власника до виконання військового обов'язку (п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 559) [22].

Варто вказати на те, що ч. 2 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» регламентує, що поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. З аналізу частини 3 статті 18 цього ж Закону вбачається, що звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук. Натомість, нагадаємо, що пункт 2 Постанови КМУ № 1456 визначає, що посадова особа, в тому числі Національної поліції, призначається наказом коменданта та якій надано повноваження щодо перевірки документів в осіб під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану.

Отже, по суті, Закон України «Про Національну поліцію» наділяє повноваженнями щодо перевірки документів поліцейських загалом як посадових осіб та не передбачає підтвердження повноважень для перевірки документів шляхом призначення наказом коменданта та надання повноважень.

У той же час, на перший погляд, тоді незрозумілим є те, чому Постанова КМУ № 1456 відносить до «уповноважених осіб» посадових осіб Національної поліції як таких, що мають бути призначені комендантом та отримати дозвіл на перевірку документів.

Наприклад, у частині 4 статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» міститься припис, що у період дії воєнного стану громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ разом з документом, що посвідчує особу, та пред'являти їх за вимогою уповноваженого представника районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки або поліцейського, а також представника Державної прикордонної служби України у прикордонній смузі, контрольованому прикордонному районі та на пунктах пропуску через державний кордон України.

Тобто, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» окремо наводить уповноважених осіб: представників РТЦК та СП та окремо поліцейських.

Проте Постанова КМУ № 573 містить дефініцію терміну патруль – спільний рухомий наряд, до складу якого входять поліцейські Національної поліції та військовослужбовці Збройних Сил і можуть залучатися військово-службовці Національної гвардії та Держприкордонслужби, що виконує покладені на нього обов'язки на маршруті патрулювання, визначеному комендантом на території, де запроваджено комендантську годину (п. 3).

Тобто, уповноважені особи Національної поліції, а також інші особи, які входять в патруль, зі змісту пункту 3 Постанови КМУ № 573 мають окрему підставу (п. 7 Постанови КМУ № 1456) для перевірки документів в осіб, що порушують комендантську годину. Особливістю є те, що в такому разі наділення Законом України «Про Національну поліцію» поліцейського службового посвідчення та спеціального жетон (ч. 2 ст. 17 цього Закону України) буде недостатньо, оскільки має бути наказ коменданта з наданням повноважень на перевірку документів посадовій особі Національній поліції, тобто поліцейському. Отже, саме в цьому проявляється специфіка.

Таким чином, аналіз правових норм і практики, пов'язаної з перевіркою документів, що посвідчує особу та громадянство України чи спеціальний статус, засвідчує важливість балансу між дотриманням прав і свобод громадян та забезпеченням громадського порядку, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. З цього можливо зробити наступні висновки.

1. Конституція, закони України та підзаконні нормативно-правові акти, встановлюють вичерпний перелік підстав і процедуру для перевірки документів. Це має на меті захист громадян від свавільних дій посадових осіб та забезпечення їхньої обізнаності щодо своїх прав та обов'язків.

2. Органи державної влади і місцевого самоврядування та їхні посадові особи зобов'язані діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений законом. Недотримання цих вимог може призвести до порушення прав громадян і втрати довіри до державних та самоврядних інституцій.

3. Правові висновки Верховного Суду, тлумачення норм законів Конституційним Судом України та практика Європейського суду з прав людини акцентують значну увагу на необхідності дотримання принципів пропорційності та правомірності під час обмеження прав громадян. Це вимагає від посадових осіб ґрунтовного обґрунтування своїх дій у кожному конкретному випадку.

4. Особливості правового регулювання режиму воєнного стану, як-от: перевірка документів на блокпостах або в інших спеціальних місцях мають бути чітко врегульовані та узгоджені з положеннями актів законодавства, зокрема й стосовно забезпечення прав громадян.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 жовтня 2023 року по справі № 9901/43/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114685583>.
3. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. К.: ВАІТЕ, 2020. 276 с.
4. Закон України «Про громадянство України» 18 січня 2001 року № 2235-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 13, ст.65. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.
5. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 року № 5492-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 51, ст.716. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>.
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 року № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455 «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>.
10. Наказ Міністерства оборони України від 20.05.2016 № 270 «Про затвердження переліків органів військового управління, в яких передбачено посади державної служби» Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-16#Text>.
11. Коренцов О. І. перевірка документів, огляд речей, транспортних засобів, житла громадян, як заходи правового режиму воєнного стану, які впливають на адміністративно-правовий статус громадян. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 95-річчю від дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. За науковою редакцією: Александра Енглера-Якубяк, Олена Коваленко, Пьотр Якубяк. 29 березня 2024 року. м. Харків. С. 562-565.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

13. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154 «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 № 1487 «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-п#Text>.
16. Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
17. Наказ Міністерства внутрішніх справ України 29 серпня 2022 року № 535 «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text>.
18. Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 4 березня 1998 року № 160/98-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 35, ст. 236. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80>.
19. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 16, ст.93. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.
20. Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171-2 Кодексу адміністративного судочинства України. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text>.
21. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» № 3633-IX від 11 квітня 2024 року № 3633-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 19, ст.78. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text>.
22. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 559 «Про затвердження Порядку оформлення (створення) та видачі військово-облікового документа для призовників, військовозобов'язаних та резервістів і форми такого документа». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2024-%D0%BF#Text>.

References:

1. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996, No. 30, Art. 141. Verkhovna Rada Ukrainy. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
2. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 19 zhovtnia 2023 roku u spravi № 9901/43/21 [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of Ukraine dated October 19, 2023, in case No. 9901/43/21]. reyestr.court.gov.ua. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114685583> [in Ukrainian].
3. Fulei, T.I. (2020). Zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v administratyvnomu sudochynstvi: Naukovometodychnyi posibnyk dlia suddiv [Application of the European Court of Human Rights Practice in Administrative Proceedings: A Scientific and Methodological Guide for Judges]. 3rd ed., extended. Kyiv: VAITE. 276 p. [in Ukrainian].

4. Закон України "Pro hromadianstvo Ukrainy" vid 18 sichnia 2001 roku № 2235-III [Law of Ukraine "On the Citizenship of Ukraine" dated January 18, 2001, No. 2235-III]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2001, No. 13, Art. 65. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> [in Ukrainian].

5. Закон України "Pro Yedynyi derzhavnyi demohrafichnyi reiestr ta dokumenty, shcho pidtverdzhuiut hromadianstvo Ukrainy, posvidchuiut osobu chy yii spetsialnyi status" vid 20 lystopada 2012 roku № 5492-VI [Law of Ukraine "On the Unified State Demographic Register and Documents Confirming Ukrainian Citizenship, Identifying a Person, or Their Special Status" dated November 20, 2012, No. 5492-VI]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2013, No. 51, Art. 716. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> [in Ukrainian].

6. Закон України "Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu" vid 12 travnia 2015 roku № 389-VIII [Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law" dated May 12, 2015, No. 389-VIII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, No. 28, Art. 250. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 hrudnia 2021 roku № 1456 "Pro zatverdzhennia Poriadku perevirky dokumentiv v osib, ohliadu rechei, transportnykh zasobiv, bahazhu ta vantazhiv, sluzhbovykh prymishchen i zhytla hromadian pid chas zabezpechennia zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 29, 2021, No. 1456 "On the Approval of the Procedure for Document Verification, Inspection of Belongings, Vehicles, Baggage, Cargo, Premises, and Housing During Martial Law"]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-p#Text> [in Ukrainian].

8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 lypnia 2020 roku № 573 "Pytannia zaprovadzhennia ta zdiisnennia deiakykh zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 8, 2020, No. 573 "On Certain Measures to Implement the Martial Law Regime"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-p#Text> [in Ukrainian].

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 hrudnia 2021 roku № 1455 "Pro zatverdzhennia Poriadku vstanovlennia osoblyvoho rezhymu v'izdu i vyizdu, obmezhen svobody peresuvannia hromadian, inozemtsiv ta osib bez hromadianstva, a takozh rukhu transportnykh zasobiv v Ukraini abo v okremykh ii mistsevostiakh, de vvedeno voiennyi stan" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 29, 2021, No. 1455 "On the Approval of the Procedure for Establishing a Special Entry and Exit Regime, Restrictions on the Freedom of Movement of Citizens, Foreigners, Stateless Persons, and the Movement of Vehicles in Ukraine or Certain Areas Under Martial Law"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-p#Text> [in Ukrainian].

10. Nakaz Ministerstva Oborony Ukrainy vid 20.05.2016 № 270 "Pro zatverdzhennia perelikiv orhaniv viiskovoho upravlinnia, v yakykh predbacheno posady derzhavnoi sluzhby" [Order of the Ministry of Defense of Ukraine of May 20, 2016, No. 270 "On Approval of the List of Military Administration Bodies Providing for Civil Service Positions"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-16#Text> [in Ukrainian].

11. Korentsov, O.I. (2024). Perevirka dokumentiv, ohliad rechei, transportnykh zasobiv, zhyttia hromadian, yak zahody pravovoho rezhymu voiennoho stanu, yaki vplyvaiut na administratyvno-pravovyi status hromadian [Verification of documents, inspection of belongings, vehicles, and citizens' housing as measures of the legal regime of martial law affecting the administrative and legal status of citizens]. Proceedings from VI Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, prysviachena 95-richchiu vid dnia narodzhennia chlena-korrespondenta NAPrn Ukrainy, akademika Mizhnarodnoi kadrovoi akademii, Zasluzhenoho diiacha nauky Ukrainy, doktora yurydychnykh nauk, profesora Protsievskoho O.I. – VI International Scientific and Practical Conference Dedicated to the 95th Anniversary of the Birth of Corresponding Member of NALS of Ukraine, Academician of the International Personnel Academy, Honored Scientist of Ukraine, Doctor of Law, Professor Protsievskiy O.I. (pp. 562-565). Kharkiv [in Ukrainian].

12. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine dated April 13, 2012, No. 4651-VI]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2013, No. 9-10, No. 11-12, No. 13, Art. 88. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiu" vid 2 lypnia 2015 roku № 580-VIII [Law of Ukraine "On the National Police" dated July 2, 2015, No. 580-VIII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, No. 40-41, Art. 379. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 liutoho 2022 roku № 154 "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro terytorialni tsentry komplektuvannia ta sotsialnoi pidtrymky" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 23, 2022, No. 154 "On the Approval of the Regulation on Territorial Recruitment and Social Support Centers"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-p#Text> [in Ukrainian].
15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2022 roku № 1487 "Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta vedennia viiskovoho obliku pryzovnykiv, viiskovozoboviazanykh ta rezervistiv" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 30, 2022, No. 1487 "On the Approval of the Procedure for Organizing and Maintaining Military Records of Conscripts, Reservists, and Those Liable for Military Service"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-p#Text> [in Ukrainian].
16. Zakon Ukrainy "Pro vykonavche provadzhennia" vid 2 chervnia 2016 roku № 1404-VIII [Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" dated June 2, 2016, No. 1404-VIII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2016, No. 30, Art. 542. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> [in Ukrainian].
17. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 29 serpnia 2022 roku № 535 "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Yedynyi reiestr osib, znyklykh bezvisty za osoblyvykh obstavyn" [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of August 29, 2022, No. 535 "On Approval of the Regulation on the Unified Register of Persons Missing Under Special Circumstances"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text> [in Ukrainian].
18. Zakon Ukrainy "Pro derzhavnu okhoronu orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib" vid 4 bereznia 1998 roku № 160/98-VR [Law of Ukraine "On State Security of Government Bodies and Officials of Ukraine" dated March 4, 1998, No. 160/98-VR]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1998, No. 35, Art. 236. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-вр> [in Ukrainian].
19. Zakon Ukrainy "Pro derzhavnu taiemnost" vid 21 sichnia 1994 roku № 3855-XII [Law of Ukraine "On State Secrets" dated January 21, 1994, No. 3855-XII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1994, No. 16, Art. 93. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> [in Ukrainian].
20. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 8 kvitnia 2015 roku № 3-rp/2015 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated April 8, 2015, No. 3-rp/2015]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text> [in Ukrainian].
21. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo okremykh pytan prokhozhenia viiskovoi sluzhby, mobilizatsii ta viiskovoho obliku" № 3633-IX vid 11 kvitnia 2024 roku [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Specific Issues of Military Service, Mobilization, and Military Records" dated April 11, 2024, No. 3633-IX]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2024, No. 19, Art. 78. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text> [in Ukrainian].
22. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 travnia 2024 roku № 559 "Pro zatverdzhennia Poriadku oformlennia (stvorenna) ta vydachi viiskovo-oblikovoho dokumenta dlia pryzovnykiv, viiskovozoboviazanykh ta rezervistiv i formy takoho dokumenta" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 16, 2024, No. 559 "On Approval of the Procedure for Processing and Issuing Military Records for Conscripts, Reservists, and Persons Liable for Military Service, and the Form of Such Records"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2024-n#Text> [in Ukrainian].

